

Tváre mesta – cintoríny

Spôsob, akým sa spoločnosť stará o svojich mŕtvych, patrí k parametrom jej vyspelosti. Dôležitosť tejto stránky života ilustruje aj fakt, že spôsob pochovávaní dal meno civilizáciám – ľud mohylových, či popolnicových polí...

Po smrti potrebujeme všetci rovnako málo miesta, niektorí však majú väčšie nároky. Pyramídy sú toho extrémnym príkladom. Cintorín v meste je dnes väčšinou pamiatkou, prípadne plní aj úlohu parku. „Produktívne“ cintoríny sú zväčša na kraji mesta.

Cintoríny sú stabilné archívy s dátumami narodení a úmrtí. Možno tu študovať rôzne stránky histórie mesta. V Bratislave dala kaplnka na Ondrejskom cintoríne meno dnešnej Cintorínskej ulici, podobne vzniklo viacero miestnych názvov.

Mesto ukladá svojich mŕtvych na viac alebo menej komprimovanej ploche, ale aj tak – povedané s Kundrom – starí mŕtvi musia občas urobiť miesto novým mŕtvym, prípadne celé mesto mŕtvych musí ustúpiť mestu živých. Pri sťahovaní nevelmi starých mŕtvych sa sťahujú ostatky aj pomníky, v prípade ozaj starých mŕtvych sa zriaďujú priestorovo úsporné kostnice. Pre výstavbu bratislavského tunela sa sťahoval Židovský cintorín, kvôli „Februárke“ Blumentálsky cintorín z konca 70. rokov 18. storočia. Priestorovo úspornejšie sú urnové háje, ešte viac rozptyľové lúky, navyše, pozostali nie sú v strese z dôvodu starostlivosti o hroby a platenia za hrobové miesta.

Vojenské cintoríny sú svojou dôstojnou strohosťou samostatnou kategóriou, symbolické pamätníky sú hádam ešte silnejšie. Napríklad vojnový pamätník v Canberre obsahuje zoznam Austráľčanov, ktorí padli vo všetkých vojnách, umiestnený v bronzovej stene. Takéto steny s menami sú, samozrejme, aj v iných mestách. Nejde o cintorín v pravom slova zmysle. Priznám sa, neviem, prečo nám, živým, nestačí pre všetkých našich mŕtvych stena s menami a dátumami, prečo len vojnové obeť majú túto elegantnú výsadu. Mať

po smrti hrobku – dom, či posmrtné lôžko v rozmere postele, alebo akúsi podivnú podzemnú schránku na urnu s popolom, je v podstate melodramatický, iracionálny anachronizmus.

Na videnskom ústrednom cintoríne Zentralfriedhof sú pochovaní 3 milióny ľudí. Najväčšie mesto mŕtvych v Rakúsku a druhé najväčšie v Európe, ktoré má rozlohu 250 ha, má viac „obyvateľov“ ako Viedeň živých. Nemecké slovo *Friedhof* možno najlepšie vyjadruje to, čo od cintorína očakávame – *dvor pokoja*.

Cintoríny sú prirodzené pútnické miesta, ľudia radi navštevujú hroby a pamätníky legend. Parížsky Père Lachaise je už možno menej spomienkou na masaker 147 komunardov z r. 1871, viac ľudí sem príde kvôli hrobu Jima Morrisona, búrliváka, lídra skupiny Doors.

Ozajstné mesto mŕtvych v meste živých je Recoletta v argentínskom Buenos Aires z r. 1822. Sú tam „príbytky“ mnohých prominentných mŕtvych, na prvom mieste s Evitou Duarte Peronovou. Bez nej by mal známy cintorín zlomkovú návštevnosť. Niekedy sa cintorín stane priamou súčasťou mestského parku, napríklad v Hannoveri...

Samostatnou kapitolou sú mauzóleá – tento princíp posmrtného zbožštvania doviedol k dokonalosti zatiaľ jediný vedecký svetonázor. Stalin, Lenin, Dimitrov, Gottwald atď. mali svoj privátny privilegovaný jednolôžkový cintorín v centre mesta. Vedecký svetonázor vytvoril nové rituály, ľudia stáli v rade aj dlhé hodiny, aby videli zabalzamované ostatky nových „svätých“, ktorí zasvätili život boju proti náboženstvu.

Prof. Ing. arch. Robert Špaček, CSc., Ústav ekologickej a experimentálnej architektúry, Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity, Námestie slobody 19, 812 45 Bratislava, robert_spacek@stuba.sk

Cintoríny

Cintorín – miesto posledného odpočinku, pokoja, ticha. Pre niekoho symbol posvätnosti, pre iného možno zdroj strachu. Závisí od uhla pohľadu. Mnoho ľudí chápe cintorín ako miesto meditácie a niečoho možno až nadpôzemského. Pre mňa sa cintorín chtiac-nechtiac stal súčasťou života – okná izieb nášho bytu sú otočené smerom na mestský cintorín. Možno aj preto sa mi dychová hudba spája s pohrebným obradom...

V každej kultúre plnia cintoríny dôležité individuálne a spoločenské funkcie, predovšetkým príbuzným zosnulých poskytujú pokojné miesto na rozmýšľanie. Spočiatku vznikali pri kostoloch, neskôr boli pre ne vyčleňované samostatné miesta, väčšinou na okrajoch ľudských sídel, avšak narastaním miest sa dostali do ich centier. V mnohých náboženstvách je cintorín posvätným miestom. Prakticky vo

všetkých kultúrach je narušenie pokoja zosnulých, ich zneuctenie, porušenie, alebo vykradnutie hrobu trestnou činnosťou.

Popri kultovo-rituálnych funkciách dnes cintoríny preberajú aj ďalšie úlohy. Vďaka tomu, že sú miestom posledného odpočinku významných osobností, stávajú sa niektoré doslova pútnickými miestami či turistickými atrakciami. Pri každom vstupe na parížsky Père Lachaise, jeden z najznámejších cintorínov sveta, je tabuľa, ktorá návštevníkovi poskytuje informácie o slávnych osobnostiach, pochovaných na tomto cintoríne a o tom, kde sa miesto ich posledného odpočinku nachádza.

Na Slovensku sa väčšinou stretávame s kresťanskými cintorínmi. Avšak takmer v každom meste sa nachádza aj viac či menej zanedbaný, v súčasnosti už spravidla nevyužívaný, židovský cintorín. Aj v meste, v ktorom som

Weimarský Historischer Friedhof. Foto: E. Foltinová

vyrástla, jeden z nich chátra a čoskoro bude nad ním viesť diaľnica.

Podobný osud stihol aj cintorín na úpätí parížskeho Montmartru. Postupom času sa menil nielen charakter, ale aj výš-

ková úroveň tohto priestoru. Dnešná Rue Caulaincourt vedie priamo nad cintorínskym „údolím“. Trochu absurdný pocit, pozeráť na hrobky, ktorých vežičky sú obklopené konštrukciou mosta...

Od založenia sú mestské cintoríny protikladmi k ich prehustenému okoliu. Priamo v centrách hlučných miest vytvárajú akýsi priestor v priestore. Mikrosvet. Pri vstupe na bratislavský Ondrejský cintorín mám vždy pocit, akoby som vstúpila do iného sveta. Do sveta exotických stromov, ticha a pokoja, vzdialeného stovky kilometrov od rušného mesta. A pritom hneď za múrom vedie dopravná tepna.

Neviem, či je to pravidlo, alebo len náhoda, ale za múrom berlínskeho cintorína Alter Domfriedhof vedie tiež rušná cesta, dokonca železničný most. Cintorín sa nachádza priamo v centre, v štvrti Berlin-Mitte, z pohľadu niektorých zaberá lukratívne stavebné pozemky, z pohľadu iných je úžasným miestom, pokojným a krásnym. Prístupová cestička s anjelmí evokuje skôr vstup do zámočného parku, v ktorom má človek priestor na meditáciu.

Cintoríny sú v podstate akousi paralelou parku. Niekedy sú situované

priamo v ňom, niekedy funkciu parku nahrádzajú, niekedy s parkom nemajú nič spoločné (južanské kamenné cintoríny) a tvoria minimestá.

Weimarský Historischer Friedhof sa tiahne cez štvrtinu mesta (paradoxne naň tiež nadväzuje mestský ring) a má rovnakú návštevnosť ako priľahlý park. Ľudia tam chodia na bohoslužby, za blízkymi, alebo len tak na prechádzku, za prirodzenou krásou tohto miesta.

Na cintorínoch sa, rovnako ako v parkoch, stretáva príroda s ľudskou činnosťou. Rovnako ako parky majú kultúrohistorickú, architektonickú, umeleckú či krajinársku hodnotu. Cintorín však vzbudzuje akýsi prirodzený rešpekt a úctu. Nie každý cintorín je lákavý, ale hlavne tie historické majú v sebe skryté niečo, čím nás priťahujú.

Redakčne upravená seminárna práca. Vedúci predmetu: prof. Ing. arch. Robert Špaček, CSc.

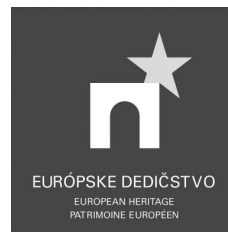
Bc. Erika Foltinová, Ústav ekologickej a experimentálnej architektúry, Fakulta architektúry STU, Námestie slobody 19, 812 45 Bratislava, erika.foltinova@stuba.sk

Mohyla M. R. Štefánika súčasťou Európskeho kultúrneho dedičstva

V utorok, 21. júla 2009, uskutočnilo sa na Bradle slávnostné odhalenie pamätnej tabule pri príležitosti zápisu Mohyly Milana Rastislava Štefánika do zoznamu Európskeho kultúrneho dedičstva.

Mohyla, ktorej autorom je architekt Dušan Jurkovič, predstavuje symbol života a diela osobnosti Dr. Milana Rastislava Štefánika (*21. 7. 1880 v Košariskách, † 4. 5. 1919), politika, astronóma, vojenského letca, vedca a vojaka európskeho formátu, ideového tvorca a veliteľa československých légii, ktorý stál pri zrode samostatnej Československej republiky. Bol to

človek, ktorý svojou obdivuhodnou diplomaciou vplýval na európsku politiku, možno ho považovať za prvého „Európana“. Predpokladal, že nastane harmónia národov v Európe, čo nazýval „europeizácia“. Rovnako však bol oddaný aj svojmu národu. Lásku k nemu zhrnul do hesla *Veriť, milovať, pracovať*, podľa ktorého sa snažil žiť. Mohyla je zároveň hrobom i pomníkom. Je to ojedinelá pamiatka európskej veľkosti, predstavuje symbol lásky, úcty a vďačnosti Slovákov a Čechov k tejto veľkej osobnosti Európy. Štefánikov odkaz je súčasťou demokratického

dedičstva, ktorým sme prispeli k budovaniu modernej Európy.

Podujatie, ktoré sa konalo v deň 129. výročia narodenia M. R. Štefánika, pripravili: Pamiatkový úrad SR, Mesto Brezová pod Bradlom, Slovenské národné múzeum a Slovenský národný archív. Zúčastnili sa na ňom zástupcovia verejného a kultúrneho života, ako aj predstavitelia a občania mesta Brezová pod Bradlom a okolitých obcí, Spoločnosti a Spolku rodákov M. R. Štefánika, ev. a. v. cirkvi atď.